

21/196

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ

ਪ੍ਰੋ: ਦੁਨੀ ਚੰਦ, ਅਮ. ਏ.,

ਵਲੋਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਦੀ

ਵਾਰਸ਼ਕ ਲੇਖਕ ਗੋਸ਼ਟੀ

(੧੯੬੦-੬੧)

ਤੇ

ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਨਿਬੰਧ

196

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਕੰਟਰੋਲਰ, ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਐਂਡ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ, ਪੰਜਾਬ

੧੯੬੧

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ

ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ

(੧) ਹਰ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :

(੧) ਮੁਢਲਾ ਜਾਂ ਜੱਦੀ ਅਤੇ (੨) ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ।

ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਜੱਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਉੱਪਰ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਵਲ ਪਾ ਕੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ । ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵੀ ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ।

ਬੋਝਿਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਜਾਂ ਜੱਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਵੈਦਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ; ਹਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਦਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵ. ਭਾ. ਆ. ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ ।

ਭਾਸ਼ਾ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ । ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਜੰਮਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਘਸਦੇ ਅਤੇ ਵੱਟਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਆਵਾ-ਗਵਣ ਅਤੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

(੨) ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਆਰਯ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ—ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਬਾਤ ਪਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

(196)

ਅੱਜ ਤੋਂ ਲਗ ਭਗ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਈਰਾਨੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ। ਹਾਂ, ਇਕ ਈਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਵੀ سپت ਹੀ ਰੂਪ ਵਟਾ ਕੇ ਸੰ. ਪੁਸ਼ਤਕਾ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਪੁਸ਼ਤਕਾ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਪੰ. 'ਪੋਥੀ' ਹੈ।

ਈਰਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ੩੨੭-੩੨੫ ਪੂਰਬ ਈ. ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਉਪਰ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਯੂਨਾਨੀ ਦੇ ਵੀ, ਹੇਠ ਦੱਸੇ ਸ਼ਬਦ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ —

ਯੂਨਾਨੀ (SPaxun) drakhme > ਸੰ. ਫ਼ਰਮਸ > ਪੰ. ਦੰਮ;

ਯੂਨਾਨੀ (TPL-Ywvos) trigonos > ਸੰ. ਤ੍ਰਿਕੋਣ > ਪੰ. ਤਿਕੋਣ; ^{ਦਮੜੀ;}

ਯੂਨਾਨੀ (KEVTPOV) Kentrone > ਸੰ. ਕੇਂਦਰ > ਪੰ. ਕੇਂਦਰ;

ਯੂਨਾਨੀ Surige > ਸੰ. ਸੁਰੰਗੀ > ਪੰ. ਸੁਰੰਗ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੋੜੇ-ਬਹੁਤ ਹਿੱਸੇ ਉਪਰ ਪਾਰਥੀਆਂ, ਸ਼ਕਾਂ, ਕੁਸ਼ਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਰਿਹਾ; ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਅਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਲ-ਮਿਲ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਸਾਡੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਪਰ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ—ਇਹ ਦਸਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।

੧੧ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲਗ ਭਗ ਸੱਤ ਸਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ—ਕਦੇ ਇਹ ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ ਤੇ ਕਦੇ ਗ਼ੌਰ ਦੇ, ਕਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਤੇ ਕਦੇ ਖ਼ਿਲਜੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ, ਕਦੇ ਤੁਗ਼ਲਕਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸੱਯਦਾਂ-ਲੋਧੀਆਂ ਦੇ। ੧੫੨੬ ਈ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਿਆ।

1. India as known to the Ancient World—G. Banerjee, Calcutta, 1921, and Hellenism in Ancient India P. 159 Banerjee, Calcutta, 1920.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ—ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਵੀ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ, ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਵੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਕੁਝ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸ਼ਬਦ ਆ ਗਏ ਜਾਂ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ।

੧੭੯੯ ਈ. ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣੀ ਰਹੀ।

੧੮੪੯ ਈ. ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਰਡ ਬੇਟਿੰਕ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਲਈ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ*। ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਪੜ੍ਹੀ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਕੰਮ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਗੱਲ ਕੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਰਦੂ ਹੈ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਹੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਣ ੧੯ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੀਕ ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਬਣਿਆ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਮੁਸਲਿਮ ਰਾਜ ਨਾ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਕਾਰਨ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਦੱਸੇ ਜਾਣਗੇ।

੧੯੪੭ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕੀਤੇ ਗਏ—ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ। ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਨਾਲੇ ਹੀ ਵੰਡਿਆ

* A History of India, G. Dunbar P. 470.

ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੋ ਗਏ—ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪਿਛੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵੀ। ਹਾਂ, ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀਆਂ ਛੱਡਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਰਦੂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੀ ਰਹੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਿੱਸੇ—ਪਾਕਿਸਤਾਨ—ਵਿਚ ਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਉਚੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਉੱਚੇ ਆਸਨ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲਾਹੁਣਾ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸਾਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਲਤਾੜੇ ਗਿਆਂ ਦੇਸੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਫਿਰ ਸੁਣੀ ਜਾਏਗੀ। ਬਦੋਬਦੀ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪੁਰੋਹਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਾਇਆ ਘਰ ਛੱਡਣਾ ਹੀ ਪਏਗਾ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਹੈ।

(੩) ਹਰ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਅੱਖਰ-ਕ੍ਰਮ ਆਦਿ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲ ਕੇਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਾਡਾ ਸੰ. ਨੀਲੋਪਲ ਸ਼ਬਦ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ *نیلوفر* ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰ. ਚਤੁਰੰਗ ਸ਼ਬਦ ਜਦ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਦ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵਟ ਕੇ *نظر* ਹੋ ਗਿਆ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਫੇਸ ਵਟਾ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਕਈ ਬਹੁਤਾ, ਕਈ ਬੋਤਾ; ਜਿਵੇਂ—ਫਾ *عرض و اشت* > ਪੰ. ਅਰਦਾਸ, ਅ. *سجد* ਪੰ. ਮਸ਼ੀਤ ਅਤੇ ਅੰ. *Secretary* > ਪੰ. ਸਕੱਤਰ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਬਦਲੇ ਹਨ; ਪਰ ਅ. *مبیین* ਪੰ. ਕਮੀਜ਼ ਅਤੇ ਫਾ. *أبرو* ਪੰ. ਅਬਰੋ, ਕੁਝ ਘਟ ਬਦਲੇ ਹਨ।

(੪) ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ—
 (੧) ਉਹ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਉਂ ਰਚ ਮਿਚ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਜਨਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ—ਕੁਰਤਾ, ਕਮੀਜ਼, ਕੈਂਦੀ, ਚਾਕੂ, ਪੀਪਾ, ਬੋਤਲ, ਲਾਲਟੈਣ।
 (੨) ਜਿਵੇਂ—‘ਰੱਬ ਲਾਏ ਸ਼ਬਬ ਗਰੀਬਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ’—ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਬ, ਸ਼ਬਬ ਅਤੇ ਗਰੀਬ—ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

(੨) ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇ ਅਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਬਣੇ, ਅਜੇ ਵੀ ਅਸਾਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਾਂ ਉਪਰੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ—ਜੰਕਸ਼ਨ, ਸਟੇਸ਼ਨ, ਨਕਟਾਈ ਆਦਿ ।

(੫) ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਉਪਰ ਛੇ ਸੱਤ ਸਦੀਆਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ । ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਥੋਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਪਰ ਵੀ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੀ ਕਾਠੀ ਪਾਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ । ਕਿਉਂ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕ ਕੁਰਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਰਬੀ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਫ਼ਾਰਸੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵੀ ਵਾਧੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ । ਏਥੋਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਲਈ ਕੀ ਕੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ—ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(੬) ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਲਏ ਜਾਣ ਦੇ ਮੁਖ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸਨ । *

(੧) ਮੁਗਲਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿਖੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਰਹੀ ।

(੨) ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੋ ਮਹਿਕਮਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਰਬੀ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਵਧਣਾ ਸੁਭੋਕੀ ਗੱਲ ਸੀ ।

(੩) ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਰਾਜ-ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ—ਅਰਬੀ—ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ । ਮਦਰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਸੀਤਾਂ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ।

(੪) ਅਕਬਰ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਰਾਜਾ ਟੋਡਰਮਲ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਵੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ।

---

* Education in Muslim India by S.M. Jaffer, 1936, pp. 10, 20, 21, 86.

(੫) ਜਦ ਤੋਂ ਈਰਾਨ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਤੋਂ ਅਰਬੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਫ਼ਾਰਸੀ ਉਪਰ ਵਧਦਾ ਹੀ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਚਿਰ ਕਾਲ ਤੋਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੁਢਲੇ (ਜੱਦੀ) ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਰਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਧੇਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਅਰਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

(੬) ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਤਰ ਤਕ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਆਰੰਭਿਕ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਰਦੂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।

(੭) ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਲਏ ਜਾਣ ਦੇ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਰਣ ਹਨ—

(੧) ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮਿੱਠੀ ਅਤੇ ਸੁਖਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸੁਆਦਲਾ ਸੀ।

(੨) ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਵੇਂ ਸੰਬੰਧਨਾਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੰਬੰਧ ਕੁਝ ਦੁਰੇਡਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜੱਦੀ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲ ਦੇ ਕਾਰਣ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਓਪਰੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ। ਹੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅਜੇਹੇ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਅਰਥ ਮਿਲਦੇ ਹਨ :—

ਪੰਜਾਬੀ

ਫ਼ਾਰਸੀ

ਅੰਗੂਠਾ

انگشت

ਇਕ

یک

ਸਤਵਾਂ

سوم

ਸਿਰ

سر

ਜੋ

جو

ਕੁੰਭ

گنجم

ਪੰਜਾਬੀ	ਫ਼ਾਰਸੀ
ਕੋਹ	کرده
ਚੱਕਰ	چرخ
ਚਾਰ	چهار
ਛਤਰ	چتر
ਜਾਤਕ	زاده
ਜੋ	جو
ਤਾ	تاب
ਦੇਸ	دیه
ਨੀਲ	نیل
ਨੋਵਾਂ	نوم
ਪੰਜ	پنج
ਪਿੱਠ	پشت
ਬਾਂਹ	بازو
ਮੁਸਾ	موشک
ਰਿੱਛ	خوس
ਲੱਖ	لک
ਵਾ	بار
ਵਾਕ	بانگ

(੮) ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ—ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਜਾਏਗਾ ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰਨ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਧਦੀ ਹੀ ਗਈ; ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ

ਕਿ ਇਹੋ ਗੱਲ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਸੇ । ਕਾਰਣ, ਹਰ ਇਕ ਲੇਖਕ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕਿਰਤ ਵਿਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੋਣਾ ਲੇਖਕ ਦੇ ਸੁਧ ਅਤੇ ਠੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਣਨ ਉਪਰ, ਉਸ ਦੇ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਹੋਣ , ਨਾ ਹੋਣ ਉਪਰ, ਕਿਰਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਪਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਪਰ, ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

(੯) ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ (੧੧੭੩-੧੨੬੫ ਈ.) ਦੀ ਬਾਣੀ, ਲਹਿੰਦੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਰਚਨਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਰਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਥੋੜੇ (ਦੋ ਫੀ ਸਦੀ) ਕਿਤੇ ਬਹੁਤੇ (੧੦, ੧੨ ਫੀ ਸਦੀ) । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸ. ੪੮੮ ਅਤੇ ੭੯੪) ਇਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲੇ ਹਨ—

ਅਸਮਾਨ	آسمان	ਦਰ	در
ਅਲਹ	الله	ਦਰਵੇਸ਼	درویش
ਇਸਕ	عشق	ਦੀਦਾਰ	دیدار
ਸਾਹਿਬ	صاحب	ਦੁਨੀਆ	دُنیا
ਹੈਯਾਤੀ	حیاتی	ਪਨਹ	پنا
ਖਾਕ	خاک	ਪਰਵਦਗਾਰ	پروردگار
ਖੁਦਾਇ	خدا	ਬੰਦਗੀ	بندگی
ਖੈਰ	خیر	ਬਖਸ਼ੰਦਗੀ	بخشندگی
ਗੋਰ	گور	ਮੁਰੀਦ	مُرید
ਜਿਮੀ	زین	ਰੰਗ	رنگ

(੧੦) ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਰਚਨਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ (੧੪੬੯—੧੫੩੮ ਈ.) ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਪਰ ਘੱਟ, ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਫੀ ਸਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭੇਸ ਵਿਚ । ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਂ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਸ. ੧-੫) ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੇਠ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

ਸਲਾਮਤਿ	ਨਦਰੀ
ਸਾਹ	ਹਰਾਮਖੋਰ
ਸਾਹਿਬੁ	ਹਾਦਰਾ
ਸਾਬੂਣੁ	ਹੁਕਮ
ਸਿਫਤੀ	ਕਤੇਬਾ
ਸੁਮਾਰੁ	ਕਰਮੁ
ਸੁਲਤਾਨ	ਕਲਮ
ਹਦੂਰਿ	ਕਲਾਮ
ਕਾਦੀਆ	ਕਾਗਦਿ
ਕੁਦਰਤਿ	ਨੀਸਾਣੁ
ਕੁਰਾਣੁ	ਪਰੀ
ਜਵਾਹਰ	ਪਲੀਤੀ
ਜੋਰੁ	ਪਾਤਿਸਾਹ
ਤਮਾਇ	ਪੀਰ
ਦਰਗਾਹਿ	ਫਰਮਾਣੁ
ਦਰਬਾਰੁ	ਬਖਸੀਸ
ਦਰੀਆਉ	ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੀ
ਦਰੁ	ਰਜਾ
ਦੀਬਾਣੁ	ਵਖਤੁ

(੧੧) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ (੧੫੫੧—੧੬੨੯ ਈ.) ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੂਧ ਟਕਸਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਚਾਂ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹੈਰਾਣੀ, ਜੁਆਣੀ, ਨੀਸਾਣੀ, ਕੁਰਬਾਣੀ ਮੁਲਕ, ਮਸੀਤ, ਪੋਸਤ, ਖਸ਼ਖਸ਼, ਬਜਾਰ, ਬੰਦਾ ਆਦਿ ਫਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

(੧੨) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (੧੬੬੬—੧੭੦੭) ਦੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਤੇਗ, ਨਗਾਰਾ, ਤਰਵਾਰ, ਨੇਜਾ, ਤੀਰ, ਦਮਾਮਾ, ਮਿਆਨ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ।

(੧੩) ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ (੧੫੩੯—੧੫੯੩ ਈ.) ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ (੧੬੩੧-੧੬੯੧ ਈ.) ਆਦਿ ਸੂਫੀ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਤੇ ਹਾਫਿਜ਼ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਆਦਿ ਕਿੱਸੇ-ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਘਟ ਨਹੀਂ।

(੧੪) ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ (੧੬੮੦—੧੭੫੨ ਈ.), ਮੁਕਬਿਲ ਅਤੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ (੧੭੩੮—੧੭੯੮ ਈ.)—ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਤਾਂ ਵਿਚ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਸੁਭੋਕੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਹੋਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਹਾਸ਼ਮ, ਅਹਿਮਦ ਯਾਰ, ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਆਦਿ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(੧੫) ਉਂਜ ਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਤੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸੈਨਾ, ਸ਼ਿਕਸਾ, ਇਸਲਾਮ, ਹਿਕਮਤ, ਖਾਣ ਪੀਣ, ਗਚਿਣਾ-ਕਪੜਾ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਆਦਿ ਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਹੁਣ ਕਮਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

(੧੬) ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਦੇ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਬੰਧੀ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੇ ਹੀ ਮਹਿਮਾਨ ਹਨ। ਜਿਉਂਦੇ ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ ਅਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਪੁੱਗੇ ਹੀ ਸਮਝੋ। ਹਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰਬਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਟਿਕੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ਬਦ ਹੇਠ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਆਮਦਨ	آمدنی	ਤਖਤ	تخت
ਸਜਾ	سزا	ਦਫਤਰ	دفتر

ਸ਼ਾਹਨਸ਼ਾਹ	شهنشاه	ਸ਼ਾਹ	ਸ਼ਾਹ
ਸੂਬਾ	صوبہ	ਦਰਬਾਰ	دربار
ਖਜ਼ਾਨਚੀ	خزانچی	ਦਿਵਾਨੀ	دیوانی
ਤਸ਼ੀਲਦਾਰ	تخصیصدار	ਨਜ਼ਰਬੰਦ	نظر بند
ਸ਼ਰਮਾਯਾਦਾਰੀ	سرمایه داری	ਫੌਜਦਾਰੀ	فوجداری
ਤਖਤ	تخت	ਬਾਤਸ਼ਾਹ	بادشاه

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਦਲ	عدل	ਕੁਰਕ	ترق
ਅਦਾਲਤ	عدالت	ਕੈਦ	تید
ਅਮੀਰ	امیر	ਕੈਦਾ	تاعده
ਅਰਜ਼ੀ	عرضی	ਖਜ਼ਾਨਾ	خزانہ
ਇਸਤੀਫਾ	استیفا	ਖਾਰਜ	خارج
ਇਜਰਾ	اجرا	ਜਿਰਾ	جری
ਇਨਸਾਫ	انصاف	ਜ਼ਿਲਾ	ضلع
ਇਨਤਜ਼ਾਮ	انتظام	ਤਸ਼ੀਲ	تخصیص
ਸਬੂਤ	شہوت	ਤਰੋਕੀ	ترقی
ਸਿੱਕਾ	سیکہ	ਦਾਖਲ	داخل
ਹਕੂਮਤ	حکومت	ਫੌਜਲਾ	فیصلہ
ਹਾਕਮ	حاکم	ਮਨਜ਼ੂਰ	منظور
ਹੁਕਮ	حکم	ਰੁਖਸਤ	عرفت
ਕਨੂਨ	قانون	ਵਕੀਲ	وکیل

ਤਲਾਕ	طلاق	ਤਾਜ	تاج
ਦਾਵਾ	دعوى	ਫਾਰਖਤੀ	فارغ خطی
ਮਸੂਲ	محصل	ਮਹਿਕਮਾ	محکمہ
ਮਾਮਲਾ	معامله	ਮੁਤਬੰਨਾ	متبنی
ਰੁ ਤਬਾ	رتبه	ਵਸੀਕਾ	وٹیفقہ
ਵਜ਼ੀਰ	وزیر		

(੧੭) ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਯੁਧ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਹ ਹੈ—

ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਸਪਾਈ	سپاہی	ਤੀਰ	تیر
ਸੂਬੇਦਾਰ	صوبہ دار	ਰਸਾਲਾ	رسالہ
ਜੰਗ	جنگ	ਸਵਾਰ	سوار
ਮੋਰਚਾ	مورچہ	ਗੁਲੇਲ	غلیل
ਸਰਦਾਰ	سردار	ਨੇਜਾ	نیزہ
ਕਮਾਣ	کمان		

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਸੁਲਾ	صلح	ਖੰਦਕ	خندق
ਹਮਲਾ	حملہ	ਫੌਜ	فوج
ਕਿਲਾ	قلعہ	ਬੰਦੂਕ	بندوق

ਹਵਾਲਦਾਰ, ਜਮਾਦਾਰ, ਫੌਜਦਾਰ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੰਗ جمع وصال ਅਤੇ فوج ਅਰਬੀ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ دار ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ ।

ਕੁਝ ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਜਾਂ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਆਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਤੁਰਕੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ।

(੧੮) ਹੁਣ ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ, ਸਾਹਿੱਤ, ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲ-ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ :—

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਉਸਤਾਦ	استاد	ਅਸਮਾਨ	آسمان	ਸ਼ਗਿਰਾਏ	شگرد
ਸਾਲ	سال	ਕਨਾਰਾ	کناره	ਕਾਗਤ	کاغذ
ਗਜ਼ਲ	غزل	ਜ਼ਮੀਨ	زمین	ਜਰੀਬ	جریب
ਦਰਿਆ	دریا	ਦੋਆਬਾ	دوآبه	ਦੂਰਬੀਨ	دوربین
ਨਹਿਰ	نهر	ਪੰਜਾਬ	پنجاب	ਬਰਫ਼	برف

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਆਲਮ	عالم	ਇਮਤਿਹਾਣ	امتحان	ਇਲਮ	علم
ਸਤਰ	سطر	ਸਫ਼ਾ	صفحه	ਸਵਾਲ	سوال
ਸ਼ੇਰ	شعر	ਸ਼ਾਇਰ	شاعر	ਸਿਫਰ	صفر
ਹਵਾ	هوا	ਹਸਾਬ	حساب	ਹਸਾਬ-ਕਤਾਬ	حساب کتاب
ਕੁਦਰਤ	قدرت	ਹਕੈਤ	حکایت	ਹਰਫ਼	حرف
ਤਵਾਰੀਖ਼	تاریخ	ਕਤਾਬ	کتاب	ਕਲਮ	قلم
ਨਕਸ਼ਾ	نقشه	ਜਵਾਬ	جواب	ਤਰਜਮਾ	ترجمه
ਨਜ਼ਮੀ	نظمی	ਤੁਫ਼ਾਨ	طوفان	ਦਵਾਤ	دوات
ਮਦਰਸਾ	مدرسه	ਨਜ਼ਮ	نظم	ਨਜ਼ਮ	نظم
ਮੁਨਸ਼ੀ	منشی	ਫਿਕਰਾ	فکره	ਬੈੱਤ	بيت
ਯੂਨਾਨ	یونان	ਮਿਸਰ	مصر	ਮੁਹਾਵਰਾ	محادره
		ਮੁਲਕ	ملک	ਮੌਸਮ	موسم
		ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ	وظیفه		

ਸਰਹੱਦ سرحد ਅਤੇ ਆਬੋ ਹਵਾ آب و هوا ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

(੧੯) ਹੁਣ ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਦੇ ਇਸਲਾਮ-ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਜੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਖੁਦਾ	خدا	ਗੁਨਾਹ	گناه	ਦਰਗਾਹ	درگاه
ਦਰਵੇਸ਼	دریش	ਦੋਜਖ	دوزخ	ਨਮਾਜ	نماز
ਖਗੰਬਰ	پنمبر	ਪੀਰ	پير	ਫਰਿਸ਼ਤਾ	فرشته
ਬਹਿਸ਼ਤ	بهشت	ਬੰਦਗੀ	بندگی	ਬਾਂਗ	بانگ

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਮਾਨ	امان	ਅਮਾਮ	امام	ਅੱਲਾ	الله
ਇਸਲਾਮ	اسلام	ਈਦ	عيد	ਸਵਾਬ	ثواب
ਹੱਜ	حج	ਹਰਾਮ	حرام	ਕਬਰ	قبر
ਕਾਜੀ	قاضي	ਕੁਰਾਣ	قران	ਖੈਰ	خير
ਜਕੀਲ	يقين	ਤੋਬਾ	توبه	ਈਨ	دين
ਦੁਆ	دعا	ਫਕੀਰ	فقير	ਮਸੀਤ	مسجد
ਮਜਹਬ	مذهب	ਮੁੱਲਾਂ	ملا	ਮੌਮਨ	مومن
ਰੱਬ	رب	*ਹਲਾਲ	حلال		

ਕੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਅਰਬੀ ਤੋਂ **قرآن**, ਪਰ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਹੀ ਦੁਜਾ ਰੂਪ ਹੈ।

(੨੦) ਯੂਨਾਨੀ ਹਿਕਮਤ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਫ਼ਾਰਸੀ ਜਾਂ ਅਰਬੀ ਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਹਨ। ਯੂਨਾਨੀ ਹਿਕਮਤ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸਯੁਰਵੇਦ ਦਾ ਹੀ ਦੁਜਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਅਸਾਡੇ ਕਈਆਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਰਬੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜਮਾ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ । ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਬੀ ਵਿੱਚ ਲਏ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਭੇਸ਼ ਬਦਲ ਕੇ ਫੇਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ; ਜਿਵੇਂ—

ਸੰ० ਚਿਤ੍ਰਕ	ਅ.	شِطْرَج	ਪੰ. ਸ਼ਾਹਤਰਾ
ਸੰ० ਤ੍ਰਿਫਲਾ	ਅ.	اطْرِفَل	ਪੰ. ਇਤਰੀਫਲ

ਹੇਠ ਯੂਨਾਨੀ ਹਿਕਮਤ ਦੇ ਕੁਝ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਫ਼ਾਰਸੀ ਜਾਂ ਅਰਬੀ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਰਾਮ	آرام	ਆਤਸ਼ਕ	آتش	ਸਰਦੀ	سردی
ਸੁਰਮਾ	سُرمه	ਗਰਮੀ	گرمی	ਦਮਾ	دمه
ਦਾਰੂ	دارو	ਨਸਵਾਰ	ناسوار	ਰੇਸ਼ਾ	ریشه
ਖਸ਼ਾਬ	پیشاب	ਪਖਾਣਾ	پائے خانہ	ਬਾਦੀ	بادی
ਬਿਮਾਰ	بیمار	ਬਿਮਾਰੀ	بیماری	ਮਾਲੀਖੋਲੀਆ	مالخولیا

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਰਕ	عرق	ਅਲਾਜ	علاج	ਐਨਕ	عینک
ਸ਼ਰਬਤ	شربت	ਸਿਲ	سِل	ਸੁਦਾ	سودا
ਹਕੀਮ	حکیم	ਹੈਜਾ	هَيْضَة	ਕਰੂਰਾ	قاروره
ਹਿਕਮਤ	حکمت	ਤਵਾਸੀਰ	تباشیر	ਦਮਾਗ	دماغ
ਜੁਕਾਮ	زكام	ਦਿੱਕ	دِق	ਨਸੂਰ	ناسور
ਦਵਾ	دوا	ਨੁਸਖਾ	نسخه	ਬਲਗਮ	بلغم
ਨਜਲਾ	نزله	ਬੁਖਾਰ	بخار	ਮਰਜ	مرض
		ਬਵਾਸੀਰ	بواسیر		
		ਲਕਵਾ	لقون		

ਸ਼ਫ਼ਾ-ਖਾਨਾ (شفاخانه) ਅਤੇ ਗੁਲਕੰਦ (گل کند)

ਦੋਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਗ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅਰਬੀ ਦਾ ।

(੨੧) ਹੁਣ (੧) ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ (੨) ਗਹਿਣੇ-ਕਪੜੇ ਆਦਿ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

(੧) ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਸ਼ਬਦ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਅੰਗੂਰ	انگور	ਅਚਾਰ	اچار	ਅਨਾਰ	انار
ਅਲੂਚਾ	الوجه	ਅੰਜੀਰ	انجیر	ਆਲੂ	الو
ਸਕਰ-ਪਾਰਾ	شکرپاره	ਸਤੂਤ	شہوت	ਆਲੂ ਬੁਖਾਰਾ	الوجار
ਸਬਜ਼ੀ	سبزی	ਸਮੋਸਾ	سمنوسه	ਸਲਗਮ	سلفم
ਕੱਦੂ	کدو	ਕਾਸਣੀ	کاسنی	ਸੇ, ਸੇਉ	سیب
ਖਰਬੂਜਾ (ਵੱਡਾ ਫਲ)		ਖੁਰਬੂਜ਼	خربوزه	ਕਿਸਮਿਸ	کشمش
		ਖੁਮਾਨੀ	خوبانی	ਗਾਜਰ	گدر
ਚਾਸਣੀ	چاشنی	ਨਰੰਗੀ	نارنگی	ਪਿਆਜ	پیاز
ਪਿਸਤਾ	پسته	ਪੂਦਣਾ	پودنه	ਪੋਸਤ	پوست
ਬਦਾਮ	بادام	ਬਰਫ	برف	ਬਰਫੀ	برفی

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਬਰਾਬ	شراب	ਹਲਵਾ	حلوه	ਹੁੱਕਾ	حقه
ਖਮੀਰ	خمیر	ਬੋਮ	بوم		

ਕੁਲਫੀ ਦੀ ਬਾਬਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਰਬੀ ਵਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਾਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ।

(੨) ਗਹਿਣੇ-ਕਪੜੇ, ਹਾਰ ਸੰਗਾਰ ਆਦਿ ਦੇ ਸ਼ਬਦ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਸਲਵਾਰ	سلوار	ਸ਼ੀਸ਼ਾ	شیشه	ਸੁਰਖੀ	سرخنی
ਸੁਰਮਾ	سرمه	ਕਿਮਖਾਬ	کیمخواب	ਖੀਸਾ	کیسه
ਗੁਲੂਬੰਦ	گلوبند	ਜਾਮਾ	جامه	ਗੁਰਗਾਬੀ	گورگابی
ਪੁਸ਼ਾਕ	پوشاک	ਬਾਜ਼ੂਬੰਦ	بازوبند	ਪਜਾਮਾ	پاجامه
ਮਲਮਲ	لململ			ਮਖਮਲ	مخمل

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਤਰ	عطر	ਅਤਲਸ	اطلس	ਐਨਕ	عینک
ਸਬੂਣ	صابون	ਹਲਵਾਨ	الوان	ਬਮੀਜ	تبيض
ਜੇਬ	جيب	ਵਸਮਾ	وسمه		

(੨੨) ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ । ਇਮਾਰਤ-ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹੀ ਦਾਤ ਜਾਪਦੇ ਹਨ । ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਸ਼ਤੀਰ	شہتير	ਚੱਬੜਾ	چاہ بچہ	ਚਰਖਾ	پرچ
ਗਲੀਚਾ	غالیچہ	ਤਖਤਾ	تختہ	ਦਰ	در
ਤਖਤ-ਪੋਸ਼	تخت پوش	ਦਲਾਣ	دالان	ਦਿਵਾਰ	دیوار
ਦਰਵਾਜ਼ਾ	دروازہ	ਮੇਜ਼-ਪੋਸ਼	میز پوش	ਰੋਸ਼ਨ ਦਾਨ	روشن دان
ਮੇਜ਼	میز				

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਸਬਾਬ	اسباب	ਅਹਾਤਾ, ਇਹਾਤਾ	احاطہ	ਮੰਜਲ	منزل
ਅਮਾਰਤ	عمارت	ਸੀਖ	سیخ	ਹਵੇਲੀ	حوالی
ਕੁਰਸੀ	کرسی	ਤੰਦੂਰ	تنور	ਤਵੇਲਾ	طویلہ
ਤਾਕ, ਤਾਕੀ	طاق	ਫਰਸ਼	فرش	ਬੁਰਜ	برج
ਮਕਾਣ	مکان			ਮਰੱਮਤ	مرمت
ਮਹਿਲ	محل				

(੨੩) ਹੁਣ ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਫੁਟਕਲ ਸੂਚੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:—

(੧) ਕੰਮ ਧੰਦੇ:

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਦਰਜੀ	درزی	ਦੁਕਾਨਦਾਰ	دکاندار	ਨਾਨਬਾਈ	نان با
ਬਾਜੀਗਰ	بازیگر	ਰਫੂਗਰ	رفوگر		

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਤਾਰ   عطار   ਸਰਾਫ   مران   ਬਜਾਜ   بزاز

(੨) ਸਾਜ ਅਤੇ ਰਾਗ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਉਸਤਾਦ   استاد   ਸਤਾਰ   ستارستار   ਸਾਜ   ساز
 ਡੱਫ   دف   ਤਰਾਨਾ   ترانه   ਦਮਾਮਾ   دمامه
 ਨਗਾਰਾ   نغاره

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਤਸਵੀਰ   تصویر   ਤਬਲਾ   طبل   ਰਬਾਬ   رباب

ਪੰ. ਤਮੂਰਾ ਅ. طنبوره ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਅ. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਫ਼ਾ. ذنبه بره ਦੀ ਹੀ ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਪੰ. ਨੌਬਤ ਅਤੇ ਪੰ. ਨਗਾਰਾ— ਇਹ ਵੀ ਨੂਬਤ ਅਤੇ نغاره ਦੇ ਦੂਜੇ ਰੂਪ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਅਰਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਾਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ।

(੩) ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਬਾਗਬਾਨੀ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਗੁਲਦਸਤਾ   گلدهسته   ਜਮੀਨ   زمین   ਜਿਮੀਂਦਾਰ   زمیندار
 ਪਿਆਂਦ   پیوند   ਬਾਗ   باغ   ਬਗੀਚਾ   باغیچه
 ਬਾਗਬਾਨ   باغبان

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਸਾਮੀ   آسامی   ਫਸਲ   فصل

(੪) ਖੇਡਾਂ :

ਖੇਡਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਸ਼ਤਰੰਜ' ਸ਼ਬਦ ਅਰਬੀ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ شطرنج ਅਸਾਡੇ ਸੰ. ਚਕੁਰੰਗ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਜੈਨਾ ਦੇ ਚਾਰ

ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਾਡਾ ਸ਼ਬਦ ਈਰਾਨ ਅਤੇ ਅਰਬ ਦੋਸਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆ । ਉਹੋ ਰੂਪ ਵਟਾ ਕੇ ਮੁੜ ਅਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਵੀ ਲਿਆਇਆ; ਜਿਵੇਂ ਪੰ. ਮਾਤ (مات) ਸ਼ਹਿ ਫ਼ਾ. (شته) !

ਚਤੁਰੰਗ ਜਾਂ ਸ਼ਤਰੰਜ ਅਸਾਡੀ ਪੁਰਾਣੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਏਥੋਂ ਈਰਾਨ ਵਿਚ ਗਈ, ਫੇਰ ਭੂਮੱਧ ਸਾਗਰ ਦੇ ਅਰਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਯੂਰਪ ਉਪਤੀ* ।

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਕੁਸ਼ਤੀ	کشتی	ਨੇਜਾ-ਬਾਜੀ	نیزه بازی	ਫੀਲਾ	فیل
ਬਾਜੀ	بازی	ਲੰਗਾ ਲੰਗਾ	لنگان (ਡੋਰੀਆ)		

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਤਾਸ	تاس	ਮਾਤ	مات
(੫) ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ:			

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਸੁਤਰ ਮੁਰਗਾ	شتر مرغ	ਸ਼ੇਰ	شیر	ਕਬੂਤਰ	کبوتر
ਤੋਤਾ	طوطی	ਦੁੱਬਾ	دونه	ਬੁਲਬੁਲ	بلبلب
ਮੁਰਗਾ	مرغ	ਮੁਰਗਾਬੀ	مرغابی		

(੬) ਰੁੱਖ-ਬੂਟੇ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਦਰਖਤ (درخت)—ਅਨਾਰ, ਅਲੂਦਾ, ਸਰੂਤ, ਜੇਊ, ਬਦਾਮ— ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸੇ ਗਏ ਹਨ ।

(੭) ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਸੀਨਾ	سینه	ਕਮਰ	کمر	ਗਰਦਨ	گردن
ਗੁਰਦਾ	گرد	ਜਬਾਨ	زبان	ਜਿਗਰ	جگر
ਦਿਲ	دل				

* P. 78, ZD MG, Bard 78, 1924

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਤਿਲੀ   طحال   ਬਗਲ   بقل   ਮੇਦਾ   مده

(੨੪) ਅਕਸਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ~~ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੂਜੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ~~ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਨਾਂਵ ਹੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਅਮ ਕਰਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਂਵ ਹੀ ਲਏ ਹਨ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਘਟ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਨਾਂਵ ਹੀ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵੀ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਹੋਰਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਅਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਣ ਉਪਰ ਵੀ ਪਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ—ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਦੇ ਅੱਵੇ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ; ਸ਼ਬਦ-ਰਚਨਾ ਲਈ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਅਗੇਤਰ ਅਤੇ ਪਿਛੇਤਰ ਵੀ ਕੰਮ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ; ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸਮਾਸ ਅਤੇ ਵਾਕ-ਅੰਸ਼ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ; ਹੋਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਈ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ—

(੧) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ :

ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਸਮਾਨੀ	آسمانی	ਅੰਗੂਰੀ	انگوری	ਈਸਵੀ	عبوری
ਸਬਜ	سبز	ਸਿਆਹ	سیاه	ਸੁਰਖ	سرخ
ਸੁਰਮਈ	سرمئی	ਦਲੇਰ	دلبر	ਖਾਕੀ	خاکی
ਗੁਲਾਬੀ	گلابی	ਬਾਜੇ	بجھے	ਪਿਆਜੀ	پیازی
ਬਦਾਮੀ	بادامی				

ਅੱਬਲ   اول   आम   عام   ਸਾਬਤ   ثابت   ਕਿਰਮਚੀ   ترکی کریمی

* ਫਲਾਣਾ   فلان   ਮਸ਼ਹੂਰ   مشهور   ਮਮੂਲੀ   معمولی

* P . 197, Z,D, M.G. Bard 73, 1919

(੨) ਅੱਵੇ :

ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਅਗਰ	اگر	ਹਮੇਸ਼, ਹਮੇਸ਼ਾ	همیشه	ਖਾਹ-ਮਖਾਹ	خواه نخواه
ਜਾਂ	یا	ਦਬਾ ਦਬ	دوارو		

ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ

ਆਖਰ	آخر	ਬਿਲਕੁਲ	بالکل
-----	-----	--------	-------

(੩) ਅਗੇਤਰ-ਪਿਛੇਤਰ :

ਅਗੇਤਰ

ਨ—	تا	ਜਿਵੇਂ	نदान	ਨਬਾਲਗ	تابالغ	ਨਲੋਕ	نالائق
ਬਾ—	یا			ਬਕੈਦਾ	باتمامد		
ਬੇ—	بے			ਬੇਕੈਦਾ	بے تمامد	ਬੇਸਬਰ	بے صبر

ਪਿਛੇਤਰ

—ਗਰ	اگر	ਜਿਵੇਂ—	سوداگر	ਕਾਰਗਰ	کارگر
ਬਾਜੀਗਰ	بازیگر				
—ਗਾਰ		ਜਿਵੇਂ—	گوناگوار	ਮਦਗਾਰ	مددگار
—ਦਾਰ	دار	ਜਿਵੇਂ	هلالدار	ਹੁਲਦਾਰ	حوالدار
ਜਿਲੇਦਾਰ	فلجدار		تسلیدار	ਮਾਲਦਾਰ	مالدار
—ਦਾਨ	دان	ਜਿਵੇਂ—	کلمدان	ਕਲਮਦਾਨ	کلمدان
ਰੋਸ਼ਨ-ਦਾਨ	روشن دان				

—, ਈ, ਬਾਨ, — ਮੰਦ, — ਵਰ ਆਦਿ ਵੀ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਹੀ ਪਿਛੇਤਰ ਹਨ ।

ਉੱਪਰ ਸ਼ੁਧ ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ । ਕੁੱਝ ਦਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਬਣੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ — ਬੇ-ਸਮਝ, ਚੂੜ-ਗਰ, ਠਾਨੇਦਾਰ, ਸਵਾਦ-ਦਾਰ, ਉਗਾਲ-ਦਾਨ, ਪਾਨ-ਦਾਨ ਆਦਿ ।

(ੳ) ਕੁਝ ਖਾਲਸ ਫਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੋਗਲੇ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਬਣੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :—

ਖਾਲਸ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ : ਖੁਸ਼ਬੂ, ਬਦਬੂ, ਸਿਆਹ-ਦਿਲ, ਤੰਗ-ਦਿਲ, ਸ਼ਹ-ਤੂਤ, ਸੋਹ ਦਰਿਆ, *شاه دریا*, ਚ-ਬੱਚਾ *چہ بچہ* ਹਸਾਬ-ਕਤਾਬ *حساب کتاب* ਆਦਿ ।

ਦੋਗਲੇ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ : ਅਸੈਬ-ਘਰ *عجائب گھر* ਕਮ-ਸਮਝ, ਰਾਜ-ਮਹੱਲ ਆਦਿ ।

(ੲ) ਫਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਕੁਝ ਵਾਕ-ਅੰਸ ਵੀ ਚਾਲੂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ *ہوائی جہاز* ਦਿਨੋ ਦਿਨ *دین بدین* ਮਾਲ-ਮਤਾ *مال و متاع* ਦੇਗ-ਤੇਗ ਫਤਹ *دیگ تیغ فتح*

(ੳ) ਕੁਝ ਮੁਹਾਵਰੇ ਆਦਿ ਵੀ ਫਾਰਸੀ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :—

ਲੂਣ ਹਰਾਮ ਕਰਨਾ *نمک حرام کرنا* ਜਖਮ ਤੇ ਲੂਣ ਫਿੜਕਣਾ *نمک بر زخم پاشیدن* ਆਦਿ ।

(ੴ) ਫਾਰਸੀ ਅਰਬੀ ਦੇ ਕੁਝ ਧਾਤੂ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :—

ਅਜਮਾ, ਗਰਮਾ, ਖਰਚ, ਖਟਾਦ, ਕਬੂਲ, ਖਟੀਦ, ਗੁਜਰ, ਗੁਜਾਰ, ਦਫਨਾ ਦਾਰਾ, ਬਦਲ, ਤਹਰੀਰ, ਟੰਗ, ਵਸੂਲ ਆਦਿ ।

(ੵ) ਸੰਜੁਗਤ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਵੀ ਫਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :—

ਯਾਦ ਆ, ਵਿਦਾ ਹੋ, ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ, ਬੰਦ ਕਰ, ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ, ਕਤਲ ਕਰ ਆਦਿ

(੨ੲ) ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਫਾਰਸੀ ਤੁਰਕੀ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਆ ਮਿਲੇ ਹੋਣ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਗੁਲਾਮ ਅਤੇ ਖਿਲਜੀ ਵੰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੁਰਕ ਸਨ ਅਤੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੁਰਕ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਤੁਰਕੀ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਲਿਆ ਜਾਣਾ

ਸੁਭੋਕੀ ਗੱਲ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ :—

ਉਰਦੂ	اُردو	ਕੁੱਲੀ	کُلّی
ਕਲਗੀ	کَلّی	ਖਾਨ	خان
ਚਾਕੂ	چاقو	ਬਰੂਦ	بارود
ਤਮਗਾ	تمغہ	ਬੁਲਾਕ	بُلّاق
ਬਖਸ਼ੀ	بخشی	ਸੁਰਾਗ	سُرّاق
ਬੁਕਚਾ	بُکچہ	ਕਿਰਚ	Kirch
ਮੁਚਲਕਾ	مچلکہ	ਕੀਂ-ਦੀ	کینچی
ਸੁਗਾਤ	سوغات	ਚਕਮਕ	چقمق
ਕਾਬੂ	قابِل	ਤਗਾਰੀ	تگار
ਕੂਚ	کُوج	ਤੋਪ	توپ
ਗਲੀਚਾ	غالیچہ	ਬੀਬੀ	بی بی
ਚਿਕ	چق	ਬੇਗਮ	بیگم
ਤੁਰਕ	تُرک		

(੧੬) ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ੧੮੪੯ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਉਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਝੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਵੀ ਪੈਰ ਪਾ ਲਏ । ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਧਦਾ ਗਿਆ । ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਰਬੀ ਵਾਂਗਰ ਭੁੰਘੀਆਂ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ, ਤਿਰ ਵੀ ਇਹ ਬਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਪੜ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਚੁੱਭੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹਨ—ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(੧੭) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਣ :—

(੧) ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਮਹਿਕਮੇ ਅਤੇ ਫੌਜ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ, ਰੇਲ, ਡਾਕ, ਤਾਰ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ, ਇਹ ਸੱਭੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਰ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਹੈ।

(੨) ਸਿਨੇਮਾ, ਰੇਡੀਓ, ਅਖਬਾਰ ਅਤੇ ਬੈਂਕ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸਤਿਆਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਸਰਭ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਰਹੇ ਹਨ।

(੩) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਸਾਹਿੱਤ ਉੱਨਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

(੪) ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਸਾਹਿੱਤ ਹੈ।

(੫) ਇਸ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਜਾਣਨ ਨਾਲ ਬਰਤਾਨੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਯੂ. ਐਸ. ਏ. ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(੬) ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬਪਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(੨੮) ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਵਾਂਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵੀ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸਿਕਸ਼ਾ, ਵਿਗਿਆਨ, ਡਾਕਟਰੀ, ਰੇਲ-ਡਾਕ-ਤਾਰ, ਸੈਨਾ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਪਹਿਨਣ ਆਦਿ ਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

(੨੯) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ-ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਚਾਲੂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਤੇ ਬੜੇ ਚਿਰ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਜੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਹੇਠ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ—

ਅਸਟਾਮ (Stamp)

ਗਜ਼ਟ (Gazette)

ਅਜੰਟ (Agent)	ਗਾਰਦ (Guard)
✓ ਅਪੀਲ (Appeal)	✓ ਜੱਜ (Judge)
✓ ਅਫਸਰ (Officer)	ਜਿਊਰੀ (Jury)
✓ ਅਰਦਲੀ (Orderly)	✓ ਜੇਲ, (Jail)
ਆਫਿਸ (Office)	✓ ਟੈਕਸ (Tax)
ਐਕਟ (Act)	ਡਿਊਟੀ (Duty)
ਸਕੱਤਰ (Secretary)	✓ ਡਿਗਰੀ (Decree)
✓ ਸੱਮਨ (Summons)	ਡਿਪਟੀ (Deputy)
ਸੁਪਰਡੈਂਟ (Superintendent)	✓ ਨੋਟਿਸ (Notice)
ਹਾਈ ਕੋਰਟ (High Court)	ਪਾਸਪੋਰਟ (Passport)
ਕਮਿਸ਼ਨਰ (Commissioner)	✓ ਪਾਰਟੀ (Party)
ਕਨਸਟੇਬਲ (Constable)	✓ ਪਿਨਸ਼ਨ (Pension)
✓ ਕਮੇਟੀ (Committee)	✓ ਪੁਲਿਸ (Police)
ਕਲੈਕਟਰ (Collector)	✓ ਫੀਸ (Fees)
ਕਲਰਕ (Clerk)	ਫਾਈਲ (File)
ਕਾਂਗਰੇਸ (Congress)	ਬਜਟ (Budget)
ਕਾਨਫਰੈਂਸ (Conference)	ਬਿਲ (Bill)
✓ ਕੋਰਮ (Quorum)	ਮਜਿਸਟ੍ਰੇਟ (Magistrate)
ਕੌਂਸਲ (Council)	✓ ਵੋਟ (Vote)
✓ ਮਿੰਬਰ (Member)	✓ ਵੋਟਰ (Voter)
✓ ਲਾਈਸੈਂਸ (License)	
ਲਫਟੈਂਟ (Lieutenant)	

(30) ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਨੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਲੈ ਆਂਦਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ। ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਆਏ। ਹੇਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—

ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ—(੧)

ਇੰਸਪੈਕਟਰ (Inspector)

ਨਿਬ (Nib)

ਸਟੂਲ (Stool)

ਪਿੰਸਲ (Pencil)

✓ ਹਾਲ (Hall)

✓ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ (Principal)

ਹੈਡਮਾਸਟਰ (Head Master)

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ (Professor)

✓ ਹੋਲਡਰ (Holder)

ਬੈਂਚ (Bench)

ਕਲਰਕ (Clerk)

ਮਨੀਟਰ (Monitor)

✓ ਕਾਪੀ (Copy)

✓ ਮਾਸਟਰ (Master)

✓ ਕਾਲਜ (College)

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (University)

ਡੈਸਕ (Desk)

ਰਜਿਸਟਰ (Register)

ਡ੍ਰਿਲ (Drill)

ਰਜਿਸਟਰਾਰ (Registrar)

ਡ੍ਰਿਲ-ਮਾਸਟਰ (Drill Master)

ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ—(੨) ਗਣਿਤ, ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ :

ਅਮਰੀਕਾ (America)

✓ ਗਰਸ (Gross)

ਅਲਜਬਰਾ (Algebra)

✓ ਗੈਲਨ (Gallon)

ਇੰਚ (Inch) ✓

ਰਿਮ (Ream)

ਏਕੜ (Acre) ✓

ਜਰਮਨੀ (Germany)

ਐਟਲਸ (Atlas) ✓

ਟਨ (Ton)

ਔਂਸ (Ounce) ✓

ਦਰਜਨ (Dozen)

ਸਵੀਡਨ (Sweden)

ਨਾਰਵੇ (Norway)

ਸਕਿੰਟ (Second) ✓

ਪੌਂਡ (Pound)

ਕਿਲੋਮੀਟਰ (Kilometer)

ਫਰਲਾਂਗ (Furlong)

ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ (Kilogramme)

ਫਰਾਂਸ (France)

ਮਿੰਟ (Minute) ✓

ਫੁਟ (Foot)

ਮੀਟਰ (metre)

ਮੀਲ (mile) ✓

(੩੧) ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਸਭ ਪਾਸੇ ਇਸੇ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ । ਏਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨ-ਸ਼ਿਕਸਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ —

ਐਮੋਨੀਆ (Ammonia)

ਸੋਡਾ (Soda) ✓

ਇੰਜਨ (Engine) ✓

ਕਾਰਬਨ (Carbon)

ਸਟੋਵ (Stove) ✓

ਬੈਟਰੀ (Battery) ✓

ਸਪੰਜ (Sponge) ✓

ਬੋਲਰ (Boiler)

ਕ੍ਰੇਨ (Crane)	✓ ਮਸ਼ੀਨ (Machine)
✓ ਗੈਸ (Gas)	✓ ਰੀਲ (Reel)
✓ ਟੈਲੀਫੋਨ (Telephone)	ਰੋਲਰ (Roller)
✓ ਥਰਮਾਮੀਟਰ (Thermometer)	✓ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ (Loud speaker)
✓ ਪੰਪ (Pump)	ਲਾਵਾ (Lava)
✓ ਬਲਬ (Bulb)	ਲੈਨਜ਼ (Lens)
ਫੋਟੋ (Photo)	ਵਿਟਾਮਿਨ (Vitamin)
ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ (Photographer)	

(੩੨) ਡਾਕਟਰੀ ਦੇ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਸ਼ਬਦ ਚਾਲੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਏਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ।

ਇਨੀਮਾ (Enema)	ਥਰਮਾਮੀਟਰ (Thermometer)
✓ ਹਸਪਤਾਲ (Hospital)	✓ ਨਰਸ (Nurse)
✓ ਕਸਟੋਲ (Castor oil)	✓ ਨਿਮੋਨੀਆ (Pneumonia)
✓ ਕੰਪੋਊਂਡਰ (Compounder)	✓ ਪਲੇਗ (Plague)
✓ ਕੁਨੈਨ (Quinine) (sp. quinquina) (peru. kina)	✓ ਮਲੇਰੀਆ (Malaria) (It. mala aria)
ਟਿੰਕਚਰ ਆਇਓਡੀਨ (Tincture-iodine)	ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ (Lady Doctor)
✓ ਡਾਕਟਰ (Doctor)	

(੩੩) ਰੇਲ-ਡਾਕ-ਤਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਡਾਕ ਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਰੇਲ ਅਤੇ ਤਾਰ ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ—

ਸਟੇਸ਼ਨ (Station) ✓	ਪਾਸ ਬੁਕ (Pass-book) ✓
ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ (Station Master)	ਪੋਸਟ-ਮਾਸਟਰ (Postmaster)
ਕਾਰਡ (Card) ✓	ਪੈਕਟ (Packet)
ਜੰਕਸ਼ਨ (Junction) ✓	ਮਨੀਆਡਰ (Money Order) ✓
ਟਿਕਟ, ਟਿਗਟ (Ticket) ✓	ਰਜਿਸਟਰੀ (Registry) ✓
ਟੈਲੀਫੋਨ (Telephone)	ਰੇਲ (Rail) ✓
ਟ੍ਰੰਕ ਕਾਲ (Trunk Call)	ਰੇਲਵੇ (Railway)
ਪਲੈਟ ਫਾਰਮ (Plat form) ✓	ਲੈਟਰ ਬਕਸ (Letter Box)
ਪਾਰਸਲ (Parcel) ✓	

(੩੪) ਸੈਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਚਾਲੂ ਹਨ, ਪਰ ਏਥੇ ਉਹੋ ਬੜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਮ ਬੋਲਣ-ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ—

ਕਮਾਨ (Command)	ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ (Court Martial)
ਕਮਾਨ ਅਫਸਰ (Command Officer)	ਜਨਰੈਲ (General) ✓
ਕਮਿਸ਼ਨ (Commission) ✓	ਡਿਪੋ (Depot) ✓
ਕਰਨੈਲ (Colonel) ✓	ਬੈਰਕ (Barrack) ✓
ਕੋਟਾ (Quota) ✓	ਰਪਟ (Report)
ਕੋਰ (Corps)	

(੩੫) ਹੁਣ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਪਹਿਣਨ, ਘਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਦਿ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਕੱਠੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ—

✓ ਸਪਰੇਟਾ (Separator)	✓ ਪਾਲਿਸ਼ (Polish)
✓ ਸੂਟ ਕੇਸ (Suitcase)	✓ ਪੌਡਰ (Powder)
ਸੋਫਾ ਸੈਟ (Sofa set)	✓ ਫਲਾਨੈਲ (Flannel)
✓ ਕਫ (Cuff)	✓ ਬਰਾਂਡੀ (Brandy)
✓ ਕੋਟ (Coat)	✓ ਬਿਤਜਸ (Breeches)
✓ ਚਿਮਨੀ (Chimney)	ਬੀਅਰ (Beer)
✓ ਜੰਪਰ (Jumper)	✓ ਬੁਰਸ਼ (Brush)
ਜਾਰ ਜਟ (Georgette)	✓ ਬੂਟ (Boots)
✓ ਟਮਾਟਰ (Tomato)	✓ ਰਾਸ਼ਨ (Ration)
✓ ਟਰੰਕ (Trunk)	✓ ਲੰਪ (Lamp)
✓ ਤੌਲੀਆ (Towel)	✓ ਨਾਲਟੈਂਟ (Lantern)
✓ ਨਕਟਾਈ (Necktie)	✓ ਵਾਸਕਟ (Waist coat)
✓ ਪਤਲੂਣ (Pentaloon)	ਵਿਸਕੀ (Whisky)
✓ ਪਲੇਟ (Plate)	

(੩੬) ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ :—

✓ ਹਾਕੀ (Hockey)	ਟੈਨਿਸ (Tennis)
✓ ਕਪਤਾਨ (Captain)	ਪੰਪ (Pump)
ਕ੍ਰਿਕਟ (Cricket)	✓ ਫੁਟਬਾਲ (Foot ball)

ਜੀ/੧੨ ੨ ੧ ੧੧
ਪੰਖ

ਗੋਲ (goal) ✓	ਬਲੇਡਰ (bladder)
ਟੀਮ (Team) ✓	ਬਿਜ (Bridge)
ਟੂਰਨੇਮੈਂਟ (Tournament)	ਮੈਚ (Match) ✓
	ਵਾਲੀਬਾਲ (Volley ball) ✓

(੩੭) ਬੈਂਕ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ—

ਅਜੇਂਟ (Agent) ✓	ਪਾਸ ਬੁਕ (Pass book) ✓
ਗਿਨੀ (Guinea) ✓	ਪੌਂਡ (Pound) ✓
ਚੈਕ (Cheque) ✓	ਬੈਂਕ (Bank) ✓
ਨੋਟ (Note) ✓	ਮਨੇਜਰ (Manager)

(੩੮) ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਮੰਤਾਲਯ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਬਦ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਆਏ ਹਨ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਸੁਖਾਲੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ਬਦ ਰੱਖ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹਿੰਦੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚਿਰ ਕਾਲ ਤੀਕਰ ਚਾਲ ਰਹਿਣ।

(੩੯) ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਜਿਹੜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਰਕੀ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੇ ਚੱਤੇ ਵੁਟਕਲ ਸ਼ਬਦ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤੁਰਕੀ ਵਾਂਗਰ ਪੁਰਤਗੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵੀ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਅਸਾਡੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚਾਲੂ ਹਨ—

ਅਸਪਾਤ (Eestada)	ਨਿਲਾਮ (Leilao)
ਅਗੇਜ਼ (Ingles)	ਪਾਦਰੀ (Padre)
ਅਨਾਨਾਸ (Ananas)	ਪੀਪਾ (Pipa)
ਅਲਮਾਰੀ (Armario)	ਫੀਤਾ (Fita)
ਇਸਤਰੀ (Estirar)	ਬਿਆਮ (Boyo)
ਸਲਾਦ (Salada)	ਬੋਤਲ (Botelha) (E. Bottle)
ਕਾਰਤੂਸ (Cartuche)	ਵਰਮਾ (Verruma)
ਗਿਰਜਾ (Greja)	

ਦੂਜੀਆਂ ਪੱਛਮੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ; ਜਿਵੇਂ—

ਜਰਮਨ	ਡੱਚ
ਨਾਜੀ (Nazi)	ਤੁਰਪ (Troef)
ਇਟਾਲੀਅਨ	ਯੂਨਾਨੀ
ਫੈਸਿਸਟ : (Fascista)	ਜੁਗਰਾਫੀਆ (Geographia)

ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੀ ਸੁਗਾਤ 'ਕੁੰਗਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਪੰ. 'ਰੁਹੇਲਾ' ਪਸ਼ਤੋ ਦੇ ਰੋਹ (۰۷۷) ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਯੂ. ਏਸ. ਏ. ਨੇ ਵੀ ਕੋਕੋ ਕੋਲਾ (coca-cola) ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

X || "Influence of Portuguese vocables in Asiatic Languages"
A. Xavier Soares, Baroda, 1936.

ਖੋਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਕਈ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਲੱਭ ਪੈਣਗੇ, ਪਰ ਉਸ ਕੰਮ ਲਈ ਬਹੁਤੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੀ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

(੪੦) ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਜ ਤੀਕ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਉਪਰ ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਦਾ ਰੰਗ ਖੜਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋ ਗਈ । ਇਸੇ ਅਰਸੇ ਵਿੱਚ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਵੀ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਤੁਰਕੀ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਪਿਆ । ਫ਼ਾਰਸੀ ਤੇ ਅਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਸ ਹੀ ਗਈ । ਇਸ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਭਿਆਲੀ ਪਾਈ । ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਜੋਰ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਉਪਰ ਫ਼ਾਰਸੀ ਜਿਹਾ ਭੁੰਘਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਰਾਜਾ ਹੀ ਸਨ, ਪਰਜਾ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਥੇਰੀ ਪਰਜਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਸੀ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚਾਹ ਵੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਉਪਰ ਅਤੇ ਫੇਰ ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਪਰ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ । ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਦੌਰ ਆਇਆ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਜੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ । ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਦੇਸ ਉਪਰ ਉਠਦਾ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਅਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਹੋਦੀ ਚਲੀ ਜਾਏਗੀ ।

੧੦੯੧੭ ਡੀ.ਆਫ਼.ਏਲ. ੧,੦੦੦-੧੫ ੨-੬੧-ਸੀ., ਪੀ. ਐੱਡ. ਐਸ., ਪੰਜਾਬ,
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

विश्वविद्यालय, दिल्ली

विभाग: इतिहास

कक्षा: बी.ए. (1)

विषय: भारतीय इतिहास

पत्रिका: 1

दिनांक: 1/1/1950

पृष्ठ संख्या: 1

विषय: भारत का इतिहास

विषय: भारत का इतिहास

विषय: भारत का इतिहास

विषय: भारत का इतिहास

विषय: भारत का इतिहास

विषय: भारत का इतिहास

विषय: भारत का इतिहास

PL-0692

